

NOVÁ SÍDLIŠTĚ Z POZDNÍ DOBY ŘÍMSKÉ NA ČÁSLAVSKU

Radka Šumberová – Jarmila Valentová

Na využití východní části Čáslavské kotliny v době římské ukazovaly až donedávna pouze nálezy mincí a ojedinělé nálezy keramiky. Teprve záchranné výzkumy v posledních letech postupně dokládají intenzivnější osídlení tohoto prostoru, jehož osu tvoří řeka Doubrava. Na levobřežních přítocích Doubravy – Brslence a Zehubském potoce – leží i nově zjištěná sídliště z pozdní doby římské.

Povodí dolní Doubravy zde tvoří východní hranici osídlené oikumeny středních Čech pod výrazným krajinným předělem – Železnými horami. Severně tuto oblast ohraničuje tok Labe, jižním směrem se již zdvihá Českomoravská vrchovina, západně přiléhá intenzivně v pravěku využívané povodí dalšího labského přítoku – Klejnárky. Nálezy z doby římské v povodí Klejnárky již byly komplexně zpracovány (Valentová – Šumberová 2005), Podoubraví byla věnována pozornost v rámci projektu, zkoumajícího antropogenní vlivy na krajinu v průběhu celého pravěku (Pavlů 2005), a konkrétně osídlení v době římské bylo vyhodnoceno v kontextu analýzy sídliště z doby římské u Chotusic (Valentová – Šumberová v tisku). Ačkoliv rozsah a intenzita osídlení je na Kutnohorsku nepochybně největší v průběhu starší doby římské, zde předkládané nálezy z několika novějších výzkumů ukazují na výraznější využití území i v průběhu mladší a pozdní doby římské.

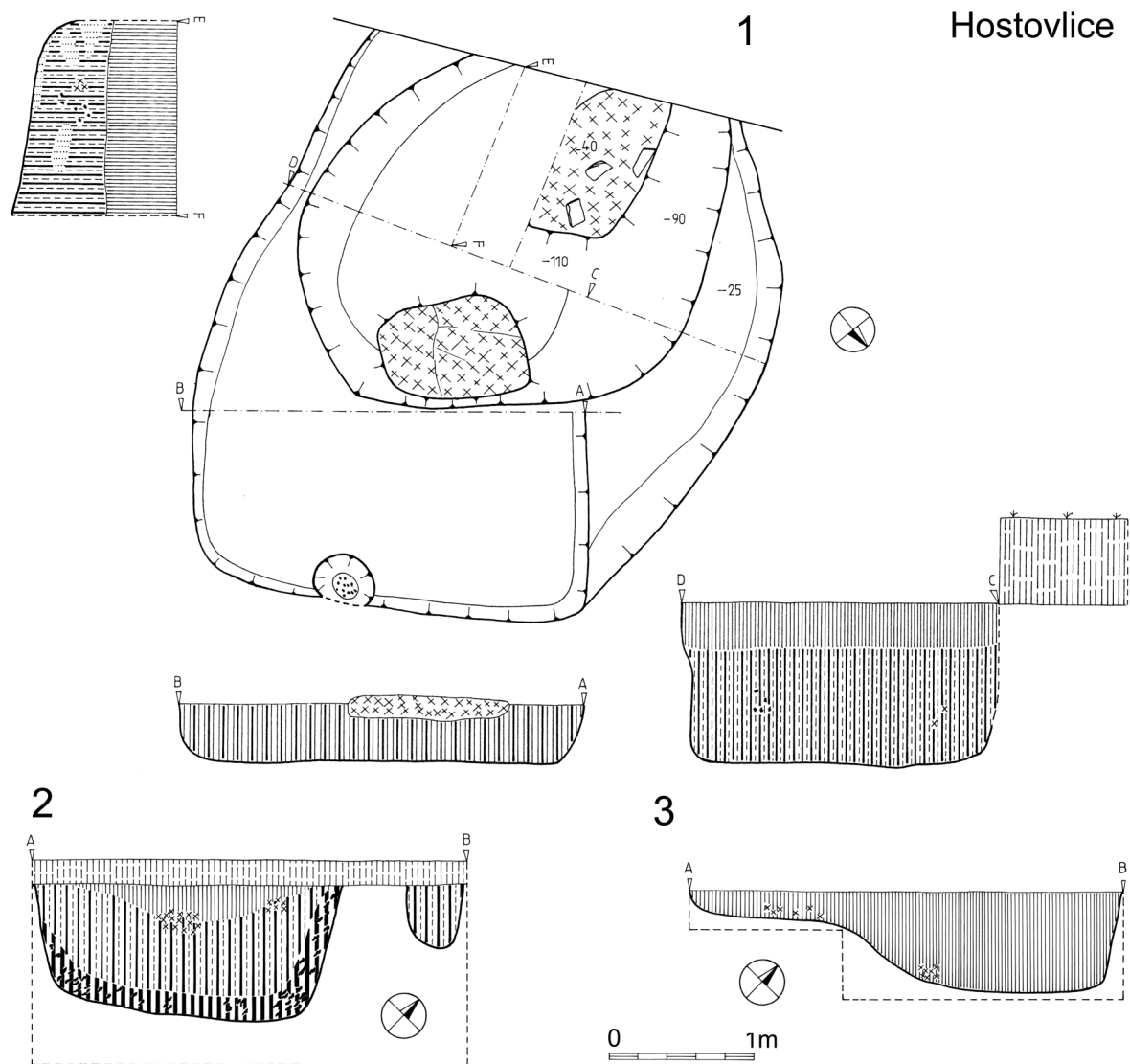
PŘÍRODNÍ PODMÍNKY DOLNÍHO PODOUBRAVÍ

Řeka Doubrava, s délkou toku téměř 90 km, pramení v severním cípu Bítešské vrchoviny u Radostína (626 m n. m.) a ústí do Labe u Záboří nad Labem v nadmořské výšce pouhých 198 m. Z levobřežních přítoků je nejvýznamnějším třicetikilometrový tok Brslenky. Geomorfologicky patří území dolní Doubravy obecně k celku Středolabské tabule, a to konkrétně k jejímu podcelku Čáslavské kotlině. Sledované lokality pak leží v okrsku Ronovské kotliny, Čáslav v podokrsku Vinařská kotlina, Hostovlice v Hostovlické kotlině (Lipský 2001).

Geologické podloží regionu patří převážně kutnohorskému krystaliniku a je tvořeno muskovit-biotitickými svory a drobnozrnnými biotitickými pararulami, nebo moldanubiku se sillimanit-biotitickými a biotitickými pararulami. Jsou překryty různě mocnými křídovými sedimenty jizerského nebo bělohorského souvrství. V západní části území mezi tokem Doubravy a Brslenky převládají kvartérní sedimenty zastoupené sprašemi a sprašovými hlínami. V aluviu Doubravy se uplatňují fluviální hlíny, písčité hlíny a jíly, hlinité a jílovité písky, šterkové písky nebo deluviofluviální písčité hlíny a hlinité písky (srov. Geologická mapa ČR 1 : 50 000, list 13-43 a 13-41). Z pedologického hlediska převládá v Podoubraví modální hnědozem a černozem, vytvořená ze spraší, písčitéch spraší a slínů. V nivách řek a potoků byly mapovány pseudogleje, fluvizem a černice (Němeček a kol. 2001).

HISTORIE BĀDÁNÍ O OSÍDLENÍ DOLNÍHO PODOUBRAVÍ V DOBĚ ŘÍMSKÉ

Nejstarší, byť nesystematické výzkumy lokalit z doby římské ve sledované oblasti prováděl Kliment Čermák s muzejním spolkem Včela čáslavská, a to již od osmdesátých let 19. století. Na sídlišti v Zářičanech provedl sondážní výzkum i J. L. Píč, kterého zaujaly zajímavé nálezy K. Čermáka (Čermák –

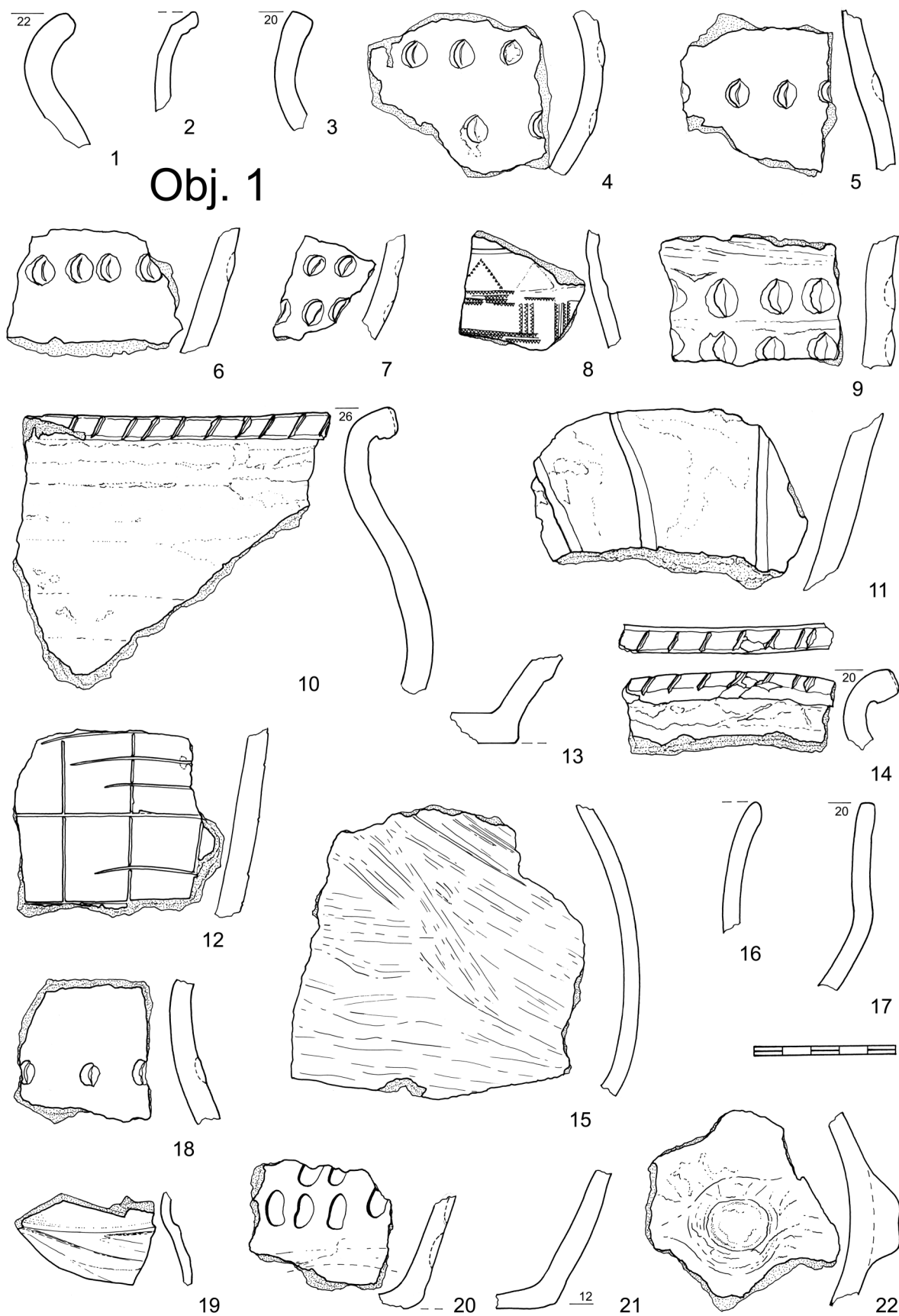
Obr. 1. Hostovlice. Obj. 1–3

Píč 1908–1909). Ve 20. letech 20. století provedla soupis archeologických památek Čáslavska L. Jansová (1929). Veškeré výzkumné aktivity i náhodné nálezy pro počátky doby římské a její starší období shrnula později K. Motyková-Šneidrová (1963; 1967). Nejnověji byly shromážděny a revidovány nálezy mincí (*Militký in prep.*), které zejména v Podoubraví jsou zastoupeny velmi početně, a publikovány některé výzkumy (*Čižmář – Valentová 1979; Valentová – Šumberová 2005; tytéž v tisku*).

SÍDLIŠTĚ ZJIŠTĚNÁ V LETECH 1994–2004

Hostovlice – rybník Meduň

Výstavba rybníku Meduň v prostoru severozápadně od Hostovic a východně od Horek byla zahájena v roce 2004. Rybník byl budován při okraji lesíka v nivě na levém břehu Zehubského potoka. Terén je zde mírně svažité k jihovýchodu, nadmořská výška se pohybuje v rozmezí 276 a 282 m n. m. Vzhledem k rozsahu nivy dosáhla skrývka pouze v severní části sprašového podloží, v jižní polovině plochy podél toku potoka byly pod ornici černé náplavové vrstvy o mocnosti minimálně 60–80 cm. Nálezy se koncentrovaly v severozápadní části plochy, přibližně na vrstevnici 282 m, téměř u hrany skrývaného pro-

Obr. 2. Hostovlice. Obj. 1. Keramika

storu. V rámci skrývky byl při západní hraně identifikován jeden objekt, který byl částečně prozkoumán, další dva objekty byly zjištěny při hloubení jámy pro rybník v severním profilu. Tyto objekty již byly pouze vzorkovány a dokumentovány (Šumberová 2007). Lze předpokládat, že sídliště pokračuje výše po svahu za okraj inundace severně a severozápadně od narušené plochy.

Obj. 1 – zjištěn při západní hraně skrývky na okraji inundace. Velká jáma na povrchu s nejasným půdorysem, výplň špatně odlišitelná od náplavové vrstvy. Dle terénní situace se jedná zřejmě o superpozici dvou objektů, kdy mělká zemnice o min. délce 400 cm, šířce 360 cm a hloubce 40 cm byla narušena oválnou jámou se svislými stěnami o min. délce 250 cm, šířce 270 cm a hl. 110 cm. V užší stěně staršího objektu byla zahloubená kulová jamka, v prostoru objektů se vyskytly i dvě kumulace mazanice. Výplň staršího objektu byla černohnědá, mladší objekt měl výplň šedočernou a překrývala je tmavě hnědá náplavová vrstva (obr. 1).

Nálezy: keramika, mazanice, uhlíky, zvířecí kosti, bronz – př. č. 18–42/04.

Obj. 2 – jáma s kulovou jamkou zachyceny na severním profilu zářezu pro rybník, jáma s téměř svislými stěnami a rovným dnem, u dna a při stěnách černá výplň s uhlíky, ve středu šedočerná, stejně jako výplň jamky. Délka jámy 210 cm, hloubka 110 cm, průměr jamky 40 cm, hloubka 60 cm (obr. 1).

Nálezy: keramika – př. č. 669/04.

Obj. 3 – objekt zachycen na severním profilu zářezu pro rybník 40 m od obj. 2, jáma se svislou východní stěnou, rovným dnem a mělkým předstupněm v západní části. Délka 300 cm, hloubka 70 cm, výplň tmavě hnědá, místy mazanice (obr. 1).

Nálezy: keramika – př. č. 670/04.

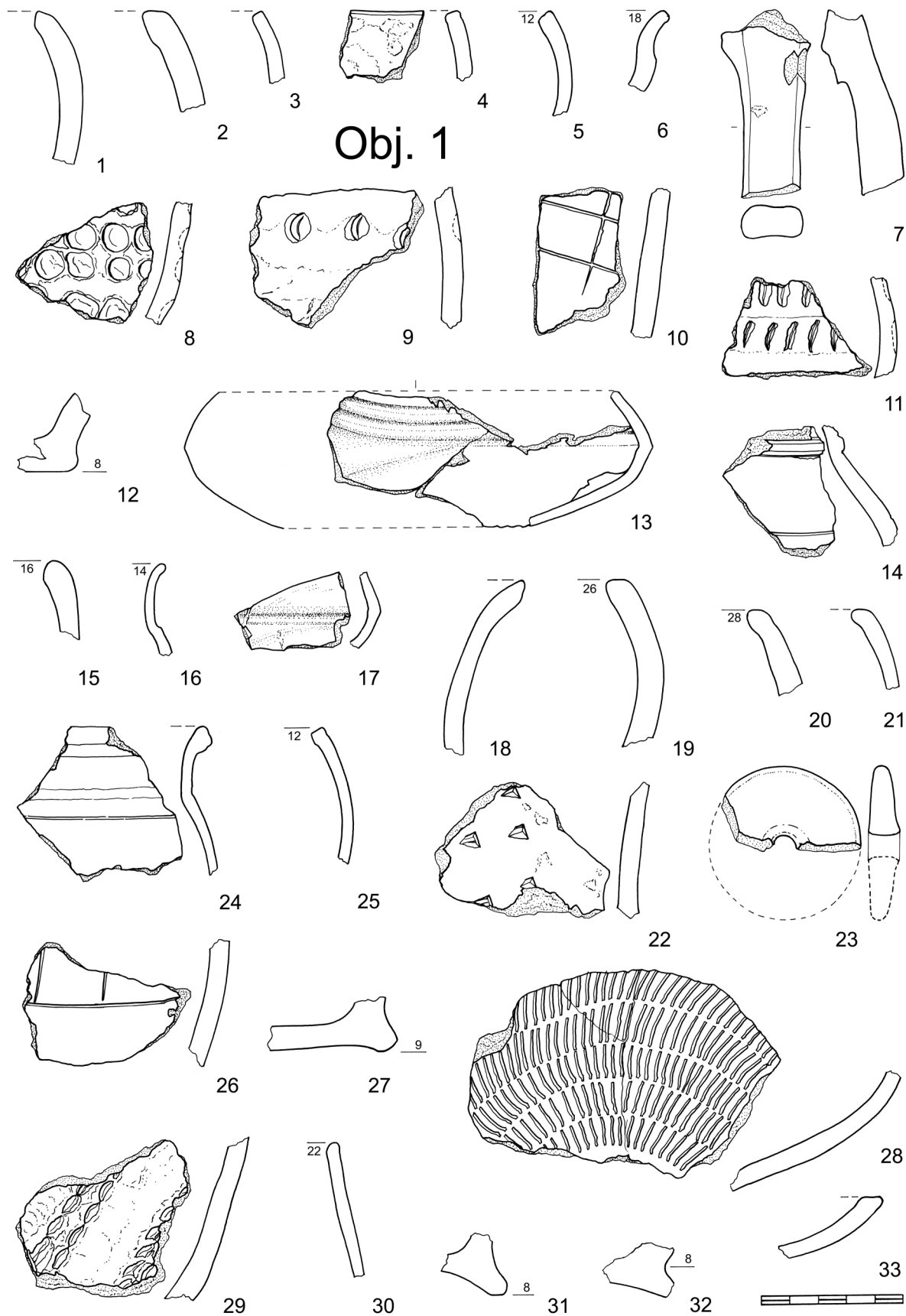
Popis a analýza nálezů

Objekt 1

Objekt byl v rámci doby římské narušen mladším zásahem, identifikovaným při terénním výzkumu ve spodních vrstvách. Získaný keramický materiál je možno popsat pouze souhrnně; při chronologické necitlivosti jeho značné části nelze v souboru detailně odlišit starší a mladší složku. Jeho rozbor se soustředil zejména na kategorie keramiky, které mohly být podkladem k úvahám o chronologickém rozsahu. Nálezy z objektu tvořilo 415 zlomků keramiky, v čemž bylo 11 % okrajových zlomků, 11 % zlomků s výzdobou, 6 % zlomků den či ode dna, 71 % zlomků bez možnosti bližší chronologické determinace a dvě pásková ucha, dále dva fragmenty hliněných přeslenů, část hliněného závaží hranatého tvaru, opracovaný kámen – valoun ze dvou stran osekáný do pravého úhlu, kovová přezka opasku a bronzová jehla.

Keramika. Škála tvarů nádob nebyla příliš variabilní. Ukazovala zejména fragmentárně zachované hrncovité či mísovité tvary se zataženým (obr. 3:1–5, 15, 19–21, 25; obr. 4:3) nebo s vyhnutým okrajem (obr. 2:1, 3, 10; 3:6, 18; 4:2, 5, 6, 8, 11) a členěné mísy s válcovitým (obr. 2:17; 4:1) nebo prohnutým hrdlem (obr. 3:18). Ojedinelá byla silně rozevřená miska se dnem zdobeným vně hustými řadami úzkých vrypů (obr. 3:28) a hrnc esovitého profilu s řadami nehtových vrypů na výduti (obr. 4:11). Atypicky plochý fragment zdobený trojúhelnými vrypy s náznakem přechodu k podstavě není přesněji zařaditelný a vyvolává představu snad původně kvadratického tvaru (obr. 3:22). Většinu těchto zlomků lze přiřadit ke starší složce souboru, až na široké tvary se zataženým okrajem, jejichž výskyt v průběhu doby římské narůstá a pravděpodobně zde tvoří podstatnou součást zejména mladší složky souboru. Výrazně nejmladší složku představují zlomky mísovitých tvarů s nízkým tělem a šikmým fazetováním na lomu (obr. 2:19; 3:13). Fragmenty podstav ukazují buď plynulý přechod mezi stěnou a dnem (obr. 2:20, 21) nebo odsazení s náznakem nožky (obr. 2:13), na obě strany rozšířenou podstavu (obr. 3:27, 31–32) či prstencovitou nožku (obr. 4:16).

Ve výzdobě nádob převažovala vtačovaná výzdoba, kterou tvořily nejčastěji kruhové či oválné nehtové vrypy v horizontálních řadách (obr. 2:4, 5, 6, 7, 9, 18; 3:8, 9; 4:11, 14), ojedinele i hranaté vrypy dřívkem (obr. 2:20), úzké dlouhé vrypy v hustých řadách (obr. 3:11, 28; 4:10), dvojice šikmých řad úzkých nehtových vrypů (obr. 3:29), šikmé vsky na okraji (obr. 2:10, 14), trojúhelníkové vrypy (obr. 3:22) a ozubené kolečko (obr. 2:8). Rytá výzdoba byla zastoupena pravidelnou mříží (obr. 2:12; 3:10), dvojicí rýh na podhrdlí (obr. 4:1), kříženými rýhami, svislými rýhami (obr. 2:11) a šikmými rýhami (obr. 4:9). Plastickou výzdobu představoval velký plochý kruhový výčnělek (obr. 2:22), krátké šikmé žebro (obr. 4:7), úzký vývalek na podhrdlí (obr. 3:14), žlábek na lomu a šikmé fazetování (obr. 2:19; 3:13).

Obr. 3. Hostovlice. Obj. 1. Keramika

Jiné hliněné nálezy. Fragment spodní rohové části závaží nejspíše jehlanovitého tvaru dokládá pravděpodobně textilní výrobu na sídlišti, stejně jako dva zlomky hliněných diskovitých přeslenů (*obr. 3:23*), které však nepatří k typickým tvarům přeslenů v době římské (srov. *Droberjar 2002*, 271).

Kovové nálezy. Deformovaná bronzová jehla s podlouhlým ouškem (*obr. 4:18*) patří k běžným sídlištním či hrobovým nálezům už ve starší době římské (*Motyková-Šneidrová 1967*, Beilage 4:34). Je předmětem bez větší variability, kterého nelze využít k upřesnění chronologického postavení objektu. Drobná bronzová přezka s dvojdílným čtyřúhelníkovitým rámečkem s nasazenou příčnou osičkou, kolem níž se pohybuje očko jazýčku, a přičytnou bronzovou destičkou se dvěma nýty (*obr. 4:17*) je charakteristickým předmětem kovového inventáře konce horizontu B2 (*Motyková-Šneidrová 1967*, Beilage 4:22). Přežila však i v mladší době římské vedle jiných typů. Obdobnou přezku, pouze železnou a o něco větších rozměrů, nalezneme ojedinele i v inventáři žárových hrobů fáze II–III a IV na pohřebišti v Plotištích (*Rybová 1979*, Abb. 43:28 a 79:13).

Objekt 2

Fragment mísy s vysokým hrdlem a stlačeným oblým spodkem, s lomem zdobeným řadou kulatých důlků, nad ním dvě širší horizontální linie (*obr. 4:19*); čtyři zlomky zatažených okrajů tenkostěnných misek (*obr. 4:22–25*); zlomek kónicky rozevřené mísy se svislým okrajem (*obr. 4:20*); dva zlomky tenkostěnných misek s válcovitým hrdlem a slabě vyhnutým okrajem; vyhnutý okraj hrnce snad s esovitou profilací (*obr. 4:21*); zlomek černě leštěné mísovité nádoby nízkého těla s šikmým fazetováním; tři zlomky světlých nádob jiné kvality vyrobené na kruhu; devět atypických zlomků keramiky.

Objekt 3

Vyhnutý okraj snad mísovité nádoby (*obr. 4:26*); tři atypické zlomky keramiky.

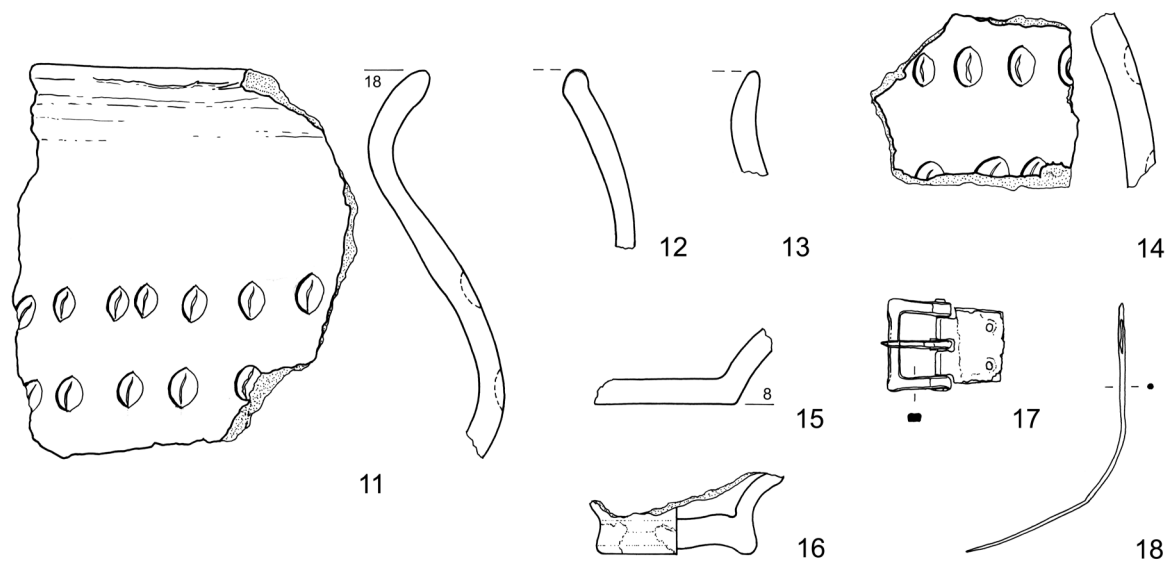
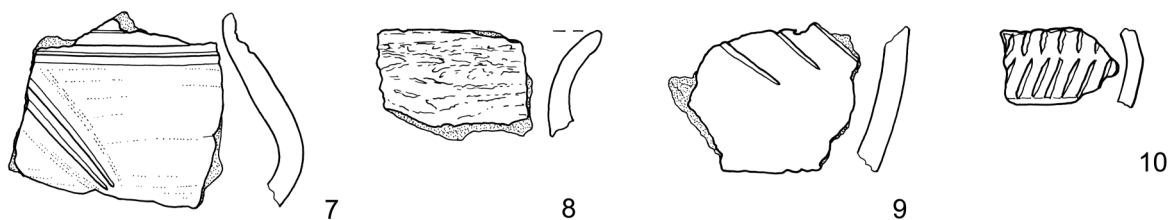
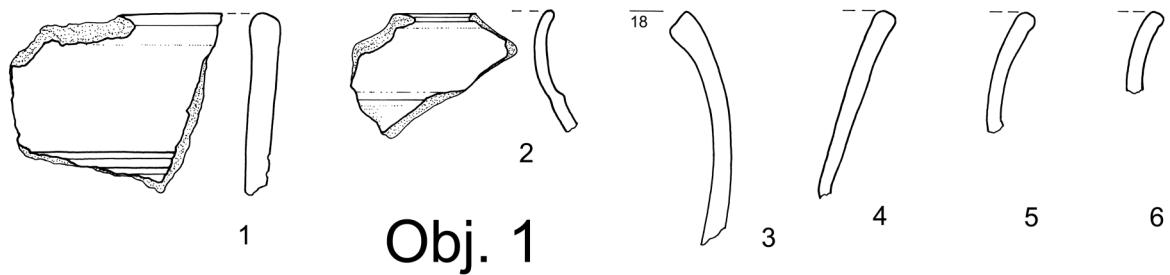
Rozbor a datování keramiky

Keramický soubor z objektu 1 obsahuje starší a mladší složku, objekty 2 a 3 byly pouze testovány a s minimálním počtem získaných střepů poskytují informace pravděpodobně o mladší fázi sídliště.

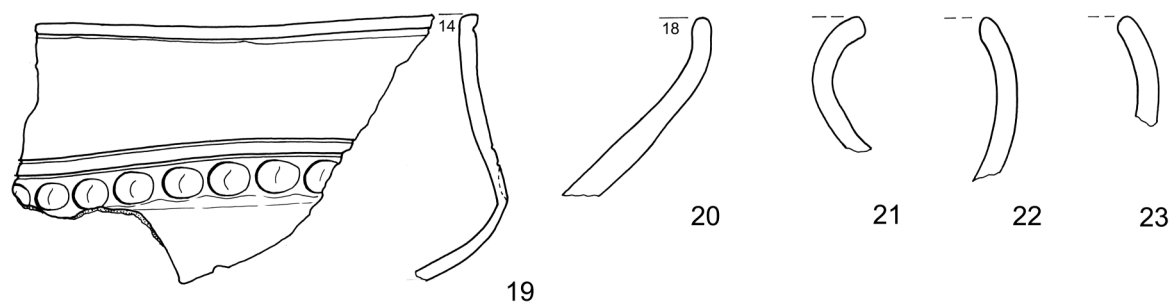
Archaickým prvkem v souboru je bezesporu výzdoba ozubeným kolečkem zachovaná na jediném černě leštěném fragmentu podhrdlí nádoby (*obr. 2:8*). Vyznívá běžně ve stupni B2 (*Motyková-Šneidrová 1967*, Beilage 1:9,10,14,26,30,31), existují však doklady jejího, byť sporadického přežití i v kontextu s prvky mladšími (srov. např. nález z Přerubenic v souboru bez dalších typických znaků stupně B2 – *Zeman – Venclová – Bubeník 1998*, 109). Nalézáme ji také v podobě meandru a krokvice v Tuchlovičích s datací do konce 2. století či počátku 3. století (*Pleiner 1959*, obr. 8:6), i v Berouně-Závodí na sídlišti stupně B2 a C1 (*Břicháček – Košnar 1998*, 72), na Čáslavsku v nedalekých Chotusicích se sídlištěm stupně B2/C1 (*Valentová – Šumberová v tisku*) nebo v Kutné Hoře-Malíně s podobným časovým určením (*Čižmář – Valentová 1979*, obr. 2:7). S motivem jednoduché krokvice, jak ji nalézáme i v našem souboru, se tak zdá patřit nikoli výjimečně k inventáři stupně C1.

Hrncovité či mísovité tvary s oblou výdutí v horní části s různě zataženými okraji, tenkostěnné i silnostěnné, jsou obvyklým sídlištním tvarem už v souborech horizontu B2, který má starší kořeny (*Motyková-Šneidrová 1967*, 9, Abb. 8:1–3; 20:14; Beilage 1:3,24,32; *táž 1963*, Beilage 1:24,25,48) a přežívá i do období pozdějšího. Běžně je tak vidíme mezi keramikou z chat 1/78 a 2/78 z lokality Beroun-Závodí z konce 2. století nebo z doby kolem roku 200 (*Břicháček – Košnar 1998*, 69–70, obr. 4:1,9; 5:1,3,6,7,9,12; 8:6,8,25). Převládajícím tvarem se pak stávají až v dalším vývoji. Odsazená válcovitá hrdla v souboru patří většinou nejspíše mísám (*obr. 3:16*), které se začínají běžně objevovat od horizontu B2 (*Motyková-Šneidrová 1967*, Beilage 1:5,7). V Berouně-Závodí jsou zastoupeny výrazněji v chatě 2/78 s nepatrně mladšími znaky (*Břicháček – Košnar 1998*, obr. 7:12; 8:18; 9:22). Esovitě prohnutá nádoba s vyhnutým okrajem od plecí dolů pokrytá vrypy (*obr. 4:11*) se objevuje od stupně B2 a přetrvává i ve 3. století (*Břicháček – Košnar 1998*, obr. 4:8). Mezi spodními částmi nádob byla v jednom případě zaznamenána prstencovitá nožka, jaké se vyskytují od stupně B2/C1 a zejména pak ve stupni C2 (*Droberjar – Prostředník 2004*, 81–82).

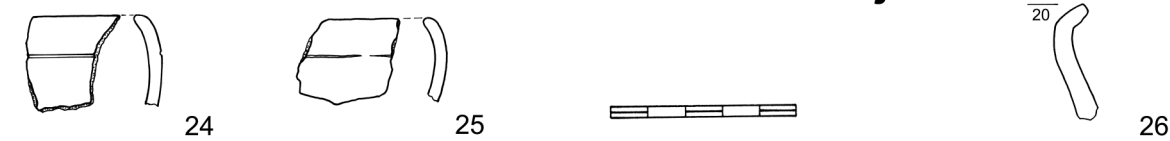
Ve výzdobě převládá užití nehtových či jiných vrypů a důlků. Patří k nim i vrypy na okraji nádoby (*obr. 2:10,14*), představující zde snad starší složku souboru. Na sídlištní keramice se objevují od stupně

Obj. 2

Obj. 3

Obr. 4. Hostovlice. Obj. 1: 1–16 keramika, 17–18 bronz; obj. 2: 19–25; obj. 3: 26

B2 nebo na jeho konci a přetrvávají dále (*Motyková-Šneidrová 1967*, 9; *Břicháček – Košnar 1998*, 68). Nejčastěji vrypy vystupují na výdutích nádob uspořádaný v řadách, což je běžné na sídlištní keramice od stupně B2 (*Břicháček – Košnar 1998*, 68). Ojedinelé bylo pokrytí těla dle plochosti zlomku nejspíše kvadratické nádoby trojúhelníkovým kolkem (*obr. 3:22*), s četnými analogiemi v moravském materiálu (*Droberjar 1998*, Abb. 64, typ 194). Fragment dna misky kobercovitě zdobený hustými řadami úzkých kolmých či šikmých vseků připomíná také moravské misky a patří k datujícím elementům přechodného stupně B2/C1 a počátků stupně C1 na Moravě (*Droberjar 1998*, Abb. 64, typ 933c). Křížící se rýhy se objevují často v horizontu B2/C1. Pravoúhlé mřížování je snad běžnější na Moravě v období od konce 2. století po 1. polovinu 3. století, ale začíná výrazněji vystupovat už od horizontu B2. Nacházíme je ve starší složce keramického materiálu z Tuchlovic (*Pleiner 1959*, obr. 9:8) i v materiálu z Turnova-Maškových zahrad v sídlištním souboru Turnov A z 2. poloviny 2. století (*Droberjar – Prostředník 2004*, Tab. 20, typ 223). Naopak konstatujeme absenci jakéhokoli druhu hřebenování, charakteristického pro starší dobu římskou, vesměs chybí žlábký a rýhy, hojně v B2 a B2/C1, nenacházíme ani barbotino a další charakteristické znaky 2. století (např. *Droberjar – Prostředník 2004*, 41).

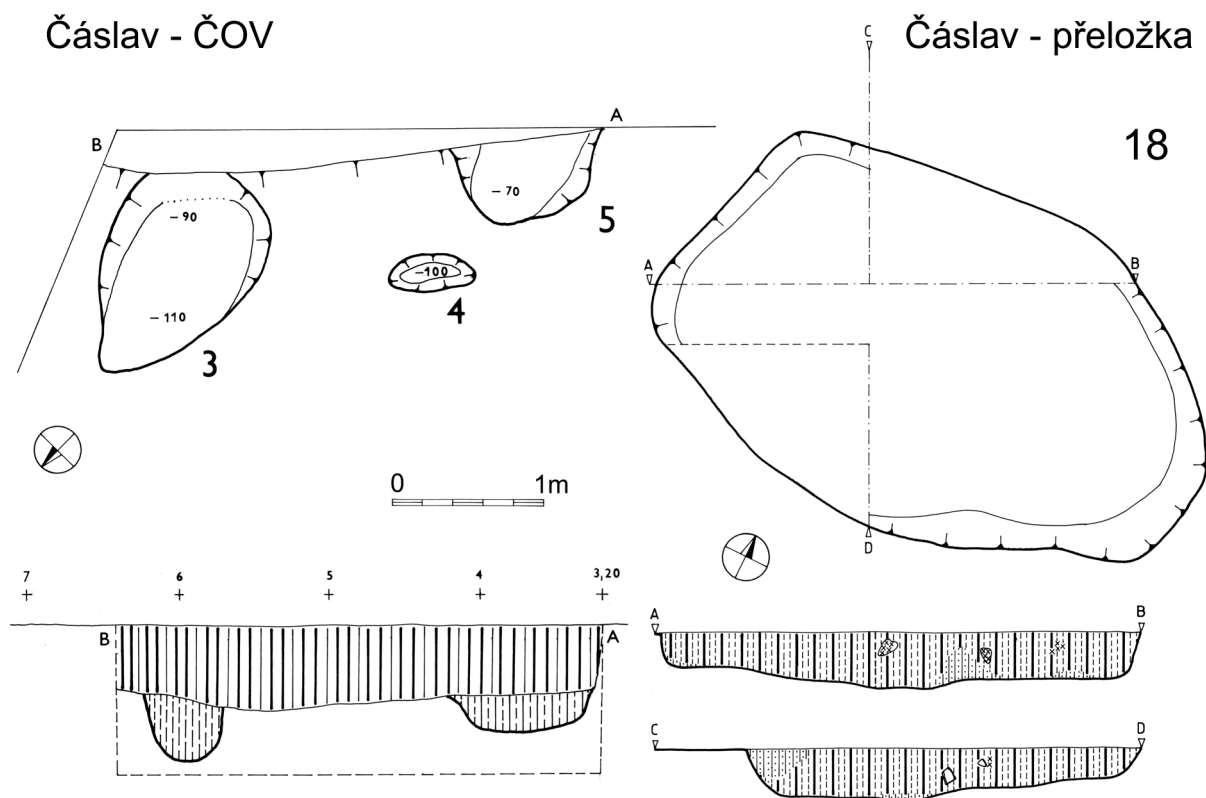
K mladší složce souboru patří kvalitní tenkostěnné fragmenty nízkých mis se zaoblenou spodní částí a plastickou výzdobou v podobě šikmého fazetování (*obr. 3:13*). Pro tyto nízké tvary nacházíme analogie v kostrovém hrobě ze Sleptic (*Beková – Droberjar 2005*, obr. 12:2) pocházejícím z mladší doby římské či v sídlištních nálezích z Tuchlovic se širokým chronologickým rozpětím od přelomu 2./3. století po 4.–5. století, kde patří k nejmladší složce materiálu ze sídliště řazené autorem do pozdní doby římské nebo do časně doby stěhování národů (*Pleiner 1959*, 188, obr. 21:9,10; 24:22). Na sídlišti v Dolních Chabrech patří obdobné zlomky se šikmým torčováním nejspíše do 4. století; podobně upozorňují autoři na nepublikovaný materiál z Nebovid na Kolínsku s chronologickým rozsahem fází C3–D1, příp. D2 (*Jiřík – Kostka 2006*, obr. 6:7; 21:4,5). Relativní chronologické postavení těchto mis se zaobleným spodkem a plastickou výzdobou zachytily nálezy z východočeského pohřebiště v Plotištích n. L., kde se objevuje užití tohoto typu plastické výzdoby poprvé od stupně II–III, analogicky nejbližše však stojí až nejmladší nálezy IV. fáze, kde jsou poměrně častým jevem a jejich chronologické zařazení je potvrzeno vertikální stratografií (*Rybová 1979*, Abb. 42:13; 81:17; 82:8; *táž 1980*, 137). Obdobný nízký tvar mísy dokládá v Hostovlicích i fragment z obj. 2 s řadou kruhových důlků nad lomem (*obr. 3:19*), analogicky zjištěný v Plotištích n. L. ve fázi IV (*Rybová 1979*, Abb. 77:13), ale také vzácně se objevující už ve fázi I (*o. c.*, Abb. 4:4) a doložený rovněž v Dolních Chabrech (*Jiřík – Kostka 2006*, obr. 9:2).

Dvojice šikmých řad tvořených nehtovými vrypy patří rovněž k velmi mladým výzdobným prvkům (*o. c.*, obr. 5:13), stejně jako zlomek horní části dvojkónické nádoby s lištou na podhrdlí a žlábkem – analogie nacházíme opět na pohřebišti v Plotištích n. L. ve fázi III (*Rybová 1979*, Abb. 58:8).

K mladé složce souboru patří také zlomky na kruhu točené keramiky. Objevuje se v Čechách až ve 2. polovině 4. století (*Rybová 1976*), zatímco na Moravě ji lze nalézt už kolem roku 300, kdy se předpokládá i její výroba; také pro střední Německo je uváděna od stupně C2, kde je zachycena již výrazně včetně výroby (*Droberjar – Prostředník 2004*, 78). Velmi drobné, tvarově blíže neidentifikovatelné zlomky jemné světlé keramiky odlišné kvality točené na kruhu z objektu 2 svědčí o přítomnosti nejspíše tří různých nádob této kategorie v době života sídliště, soudíme-li podle mocnosti střepeu a nátěru povrchu či jeho absence. Představují keramiku světle žluté barvy, z jemně plavené hlíny, s křídovitě se otírajícím povrchem, kvalitně vypálenou, vyrobenou na kruhu. Zlomek tenkostěnné nádoby nese zbytky nepravidelně zbarveného červeného nátěru s tmavšími sekvencemi, zlomek z těla jiné nádoby má nevýrazné stopy snad tmavě šedého nátěru a další fragment z těla nádoby stopy nátěru postrádá. Výrazné stopy produkce točené na kruhu nás směřují do okruhu dílen působících od druhé třetiny 4. století a na počátku 5. století na území pozdních římských provincií, s možností výroby i na území Moravy či Slovenska, kdy nastává i druhá rozsáhlejší vlna přísunu římsko-provinciální spotřební keramiky do Čech (*Rybová 1976*, 93–94).

Čáslav – přeložka silnice I/38

V průběhu záchranných výzkumů při stavbě přeložky silnice I/38 mimo Čáslav byl v roce 1999 zachycen v trati U hřbitova i objekt, předběžně datovaný do období stěhování národů. Sídliště s polykulturním osídlením (neolit, eneolit, bylanská k., raný středověk) se rozkládá severovýchodně od intravilánu, na okraji terasy nad levým břehem Brslenky, v nadmořské výšce 240 m (*Šumberová 2003*).

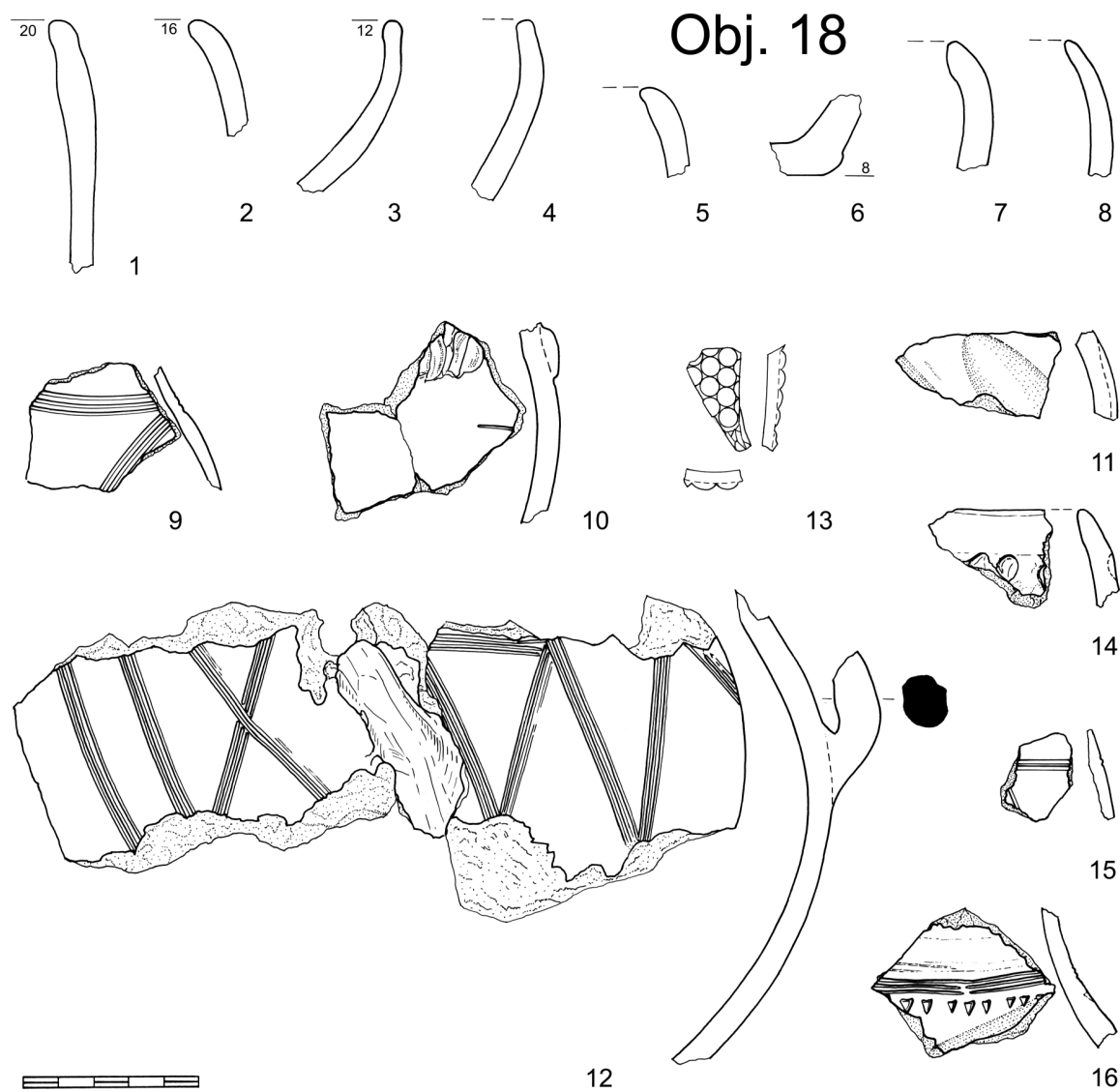
Obr. 5. Čáslav, přeložka. Obj. 18. Čáslav, ČOV. Obj. 3–5

Obj. 18 – zachycen východně od plochy A, zkoumán částečně, nepravidelně oválná jáma se šikmými stěnami a nepravidelným dnem, rozměry 250×360 cm, hloubka 36 cm, výplň černohnědá (obr. 5).

Nálezy: keramika, kosti, mazanice, kameny, brousek, sklo – př. č. 46–50/99.

Keramika. Nejvýraznější složkou nevelkého keramického souboru jsou zlomky nižší široké nádoby se zachovanými dvěma tyčinkovitými uchy umístěnými na výduti, zdobené pod horizontálním svazkem rýh svislými a kříženými svazky rýh provedenými hřebenem (obr. 6:12). Tuto výzdobu lze najít i na nádobě z fáze II relativní chronologie pohřebiště v Plotištích nad Labem (Rybová 1979, Abb. 38:11), v jejímž rámci najdeme i analogický tvar nádoby s uchem na výduti, byť zcela ojedinělým (o. c., Abb. 41:12), objevujícím se však i v moravském materiálu doby stěhování národů (Droberjar 2002, 121, 4:20). Chronologicky nejpodstatnějším prvkem souboru je však výzdoba podhrdlí nádoby složená ze tří horizontálních linií, vespod lemovaných řadou drobných vtačených trojúhelníků v kombinaci s šikmým fazetováním lomu (obr. 6:16). Bohaté kombinace těchto prvků vidíme na keramice skupiny Přešovice-Friedenhein (Svoboda 1965, obr. 8:1,2,4), vzniklé na sklonku doby římské v jižních a západních Čechách a datované do období C3–D1/D2, D2 (Droberjar 1999, 7, Tab. 26:4,8). Kolkované drobné trojúhelníčky na lince byly nedávno zveřejněny také z nedaleké Kutné Hory-Karlova (Valentová – Šumberová 2005, obr. 11:26; 12:9), tudíž ani ve východní části středočeského regionu nejde o zcela ojedinělý motiv. Fragment dvojitého nehtového vrypu (obr. 6:10) patří rovněž k nejmladším výzdobným prvkům sklonku doby římské (Jiřík – Kostka 2006, 737, obr. 5:3). Charakteristiku souboru doplňují šikmé mělké kanelury (obr. 6:11), svazky vstříčných linií (obr. 6:9) a více či méně zatažené či svislé okraje širokých mísovitých nebo hrncovitých keramických tvarů chronologicky však málo citlivé (obr. 6:1–5, 7–8). Keramiku lze nejpravděpodobněji datovat do závěru pozdní doby římské.

Sklo. Nepatrný fragment čírého skla (obr. 6:13) zůstává zatím bez analogií a jeho nálezové okolnosti (hl. do 20 cm) nejsou spolehlivou zárukou jeho stáří.

Obr. 6. Čáslav, přeložka. Obj. 18: 1–12, 14–16: keramika, 13: sklo

Čáslav – ČOV

Záchraný výzkum při výstavbě ČOV v roce 1994 (Rulf 1997) odkryl na pravém břehu Brslenky severovýchodně od Čáslavi ve svahu nad potokem v nadmořské výšce 237 m sedm archeologických objektů, z nichž čtyři lze datovat do pozdní doby římské, ostatní jen obecně do pravěku. Tato poloha je téměř protilehlá sídlišti zjištěnému v trase přeložky silnice mimo Čáslav.

Obj. 2 – na úrovni skrývky nejasně ohraničená propálená vrstva, snad destrukce pece (?).

Nálezy: keramika – př. č. 2/93.

Obj. 3 – část jámy zachycené v hraně skrývky, d. 160 cm, š. 110 cm, hl. 110 cm od úrovně skrývky, výplň šedá popelovitá (jáma je překrytá hnědou probarvenou vrstvou o mocnosti až 50 cm – stejně jako obj. 4 a 5 – obr. 5).

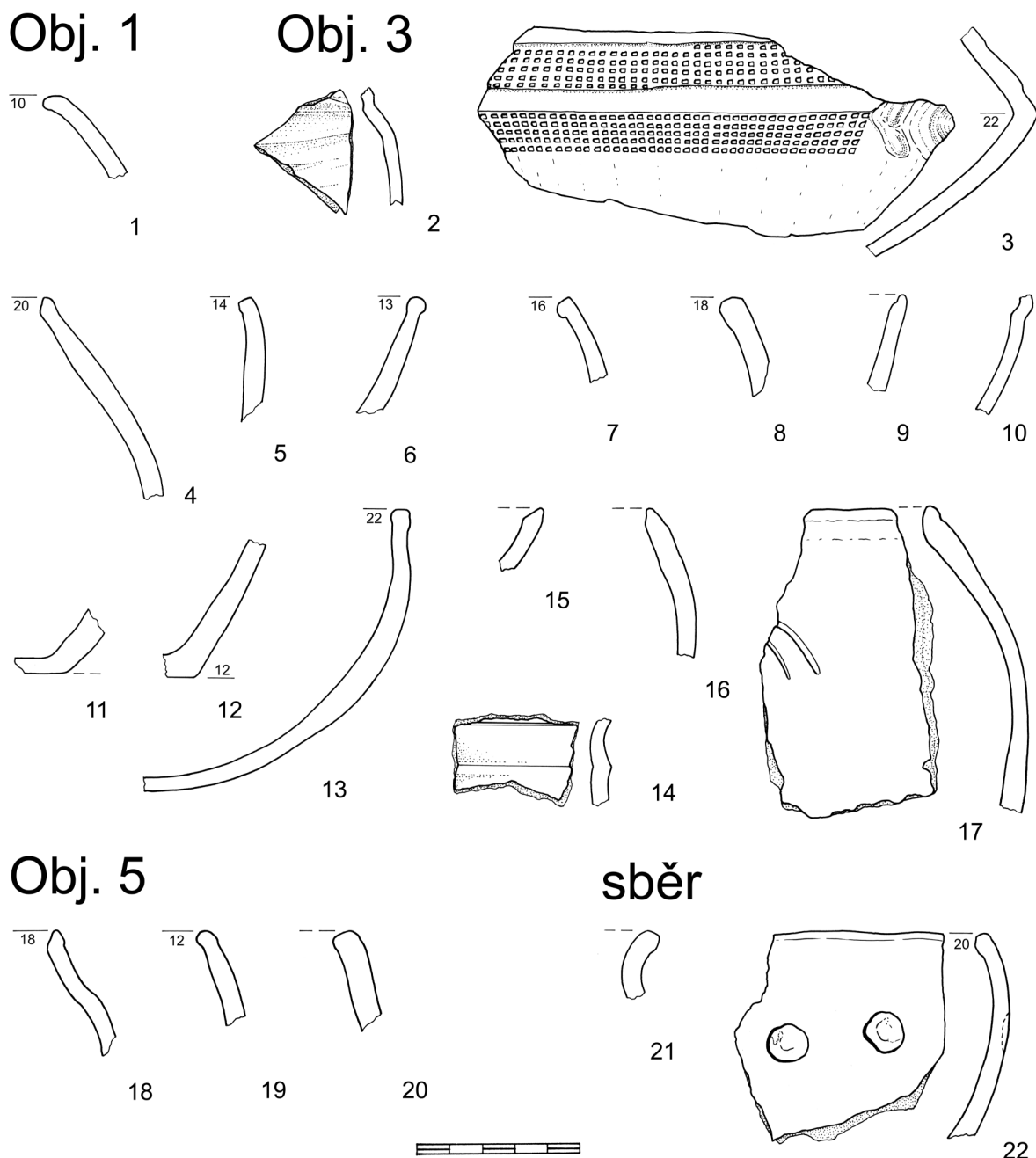
Nálezy: keramika, zvířecí kosti, kameny – př. č. 5–6/93.

Obj. 4 – jamka odkrytá v souvislosti s výzkumem obj. 3. D. 60 cm, š. 20 cm, hl. 15 cm. Výplň šedá popelovitá překrytá hnědou probarvenou (obr. 5).

Nálezy: keramika – př. č. 7/93.

Obj. 5 – část jamky, d. 100 cm, š. 60 cm, hl. 70 cm, výplň šedohnědá s uhlíky, překrytá hnědou vrstvou (obr. 5).

Nálezy: keramika – př. č. 8/93.

Obr. 7. Čáslav, ČOV. Obj. 1: 1; obj. 3: 2–17; obj. 5: 18–20; sběr: 21–22

Nálezy z objektů 2–5

Početnější keramický soubor pochází pouze z objektu 3. Chronologicky nejcitlivější je v něm malý fragment mísy s šikmo fazetovaným lomem (obr. 7:2), identické tvary uvádíme výše v textu také z Čáslavi-přeložky silnice a z Hostovic a jejich datování již bylo předmětem rozboru. Podstatným jedincem pro datování souboru je také ostře profilovaný lom mísy nízkého širokého těla, který zdobí dva horizontální pásy tvořené pěti řadami vpichů lemovanými rýhou. Spodní pás je v místě lomu nádoby přerušen hrotitým výčnělkem lemovaným žlábkem (obr. 7:3), jaké vidíme i v horizontu přeštovické keramiky (Svoboda 1965, obr. 10:5). Analogii k výzdobě horizontálních pásů tvořených řadami vpichů nám poskytuje nádoba z Plotišť nad Labem, na níž je spodní pás také přerušen plastickým výčnělkem, řazená

do fáze III (*Rybová 1979*, Abb. 58:8), nebo jiná nádoba z fáze IV, kde jsou pásy s vpichy přerušeny velkým plastickým diskem s hrotitým výčnělkem uprostřed (*o. c.*, Abb. 65:6). Závěrečná fáze IV pohřebiště v Plotištích také poskytuje doklady podobně ostře profilovaných mis (*o. c.*, Abb. 65:10; 78:1). Pro fragment nejspíše dvojice podkovovitých rýh na výduti hrnce se zataženým okrajem (*obr. 7:17*) nacházíme analogie v Přešticích (*Svoboda 1965*, obr. 10:4).

Ostatní jednoduché tvary nádob se zataženými okraji (*obr. 7:1,7,8,16,22*) běžně patří ke škále keramických tvarů pozdně římské doby, vyskytují se však i průběžně a nejsou chronologicky citlivé. Pouze mírně vyhnutý okraj jakoby s odsazením pro pokličku (*obr. 7:10*) připomíná vyvinutější tvary stupně D1 a potvrzuje tak pozdní chronologickou pozici keramického souboru na prahu doby stěhování národů.

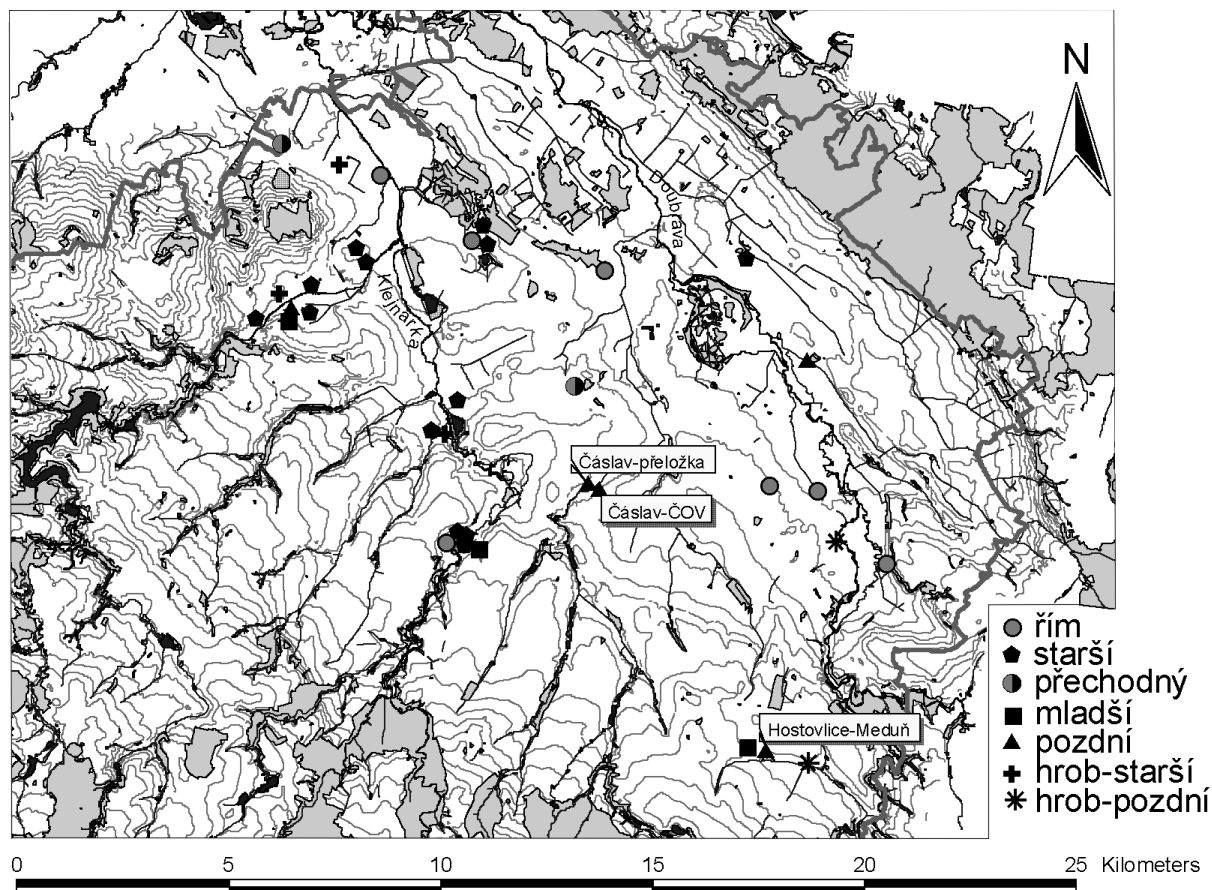
ZÁVĚR

Keramický soubor ze sídliště v Hostovlicích představuje širší chronologické rozpětí nejspíše od stupně C1 po pozdní dobu římskou. Na základě jediného prozkoumaného objektu nelze dojít k bližším závěrům o kontinuitě či diskontinuitě zdejšího osídlení. Ač doklady poměrně stabilního osídlení jedné polohy nejsou v rámci středočeského prostoru ničím neobvyklým (Tuchlovice: *Pleiner 1959*; Přerubnice: *Zeman – Venclová – Bubeník 1998*), mohlo dojít zrovna tak i k jeho přerušení, neboť ostatní získané informace z Čáslavska větší stabilitě germánského osídlení dosud nenasvědčují. Obě polohy zjištěné na katastru Čáslavi patří rovněž až do závěru pozdní doby římské.

Topografie zjištěných poloh se příliš neliší. Dvě čáslavské lokality se vyznačují shodným umístěním na okraji terasy nad říční nivou s nadmořskou výškou 240 m. Hostovlické sídliště leží na mírném svahu obráceném k jihu na okraji inundace. Vzdálenost od současných vodních toků nepřesahuje 150 m. Další zkoumané pozdně římské sídliště v Kutné Hoře u ČOV leží, podobně jako Hostovlice, při okraji říční nivy a do inundace částečně zabíhá.

Pokud jde o strukturu osídlení Čáslavské kotliny, sídliště staršího období jsou rozptýlena především v severní části regionu, vyskytují se v povodí Vrchlice a Klejnárky, převážně v přímém kontaktu s těmito toky. Sídliště z přechodné fáze známe pouze dvě, také v severní části regionu, ani v jednom případě nemáme doloženu kontinuitu starořímského a přechodného osídlení ve stejném prostoru. Mladořímské osídlení je doloženo na třech lokalitách, přičemž ve dvou případech je ve shodných místech jako starořímské, na osídlení z přechodného období nenavazuje. Využití stejného prostoru ve starší i mladší době římské indikují i nálezy z Horek, kde keramika ukazuje pouze na starořímské osídlení, radiokarbonová data dokládají využití prostoru i v mladší době římské. Pozdněřímské osídlení se naopak koncentruje v jihovýchodní části regionu, zvláště sídliště v Hostovlicích je již téměř za jižní hranou klasické sídelní oikumeny. Pouze jedno sídliště je položeno v tradičním území, osídleném již ve starší i mladší době římské, ačkoliv kontinuitu osídlení zde nelze prokázat (Kutná Hora-ČOV). Malý počet poloh osídlených později než ve starší době římské omezuje možnosti sledování změn ve výběru poloh k sídlení, můžeme ale konstatovat, že byla využívána jak místa zcela nová, tak polohy v průběhu doby římské již osazené. Větší korelace funguje mezi starořímskými a mladořímskými sídlišti, sídliště z přechodného období a převážně i z pozdního období využívají jiná místa.

Již dříve byl v literatuře zdůrazňován komunikační význam východní části Čáslavské kotliny, tzv. dolního Podoubraví, v kontextu početných nálezů mincí z průběhu celé doby římské (srv. *Malina 1976*, 53). Nové nálezy ukazují, že Podoubraví bylo osídleno i germánským obyvatelstvem, i když dle současného stavu poznání později než západněji situované povodí Klejnárky s doklady osídlení již od stupně A přes celou starší dobu římskou (*Valentová – Šumberová 2005*). Kromě epizody založení chotusického sídliště v přechodném stupni B2/C1 (*Valentová – Šumberová v tisku*) a lokality Horky (*Pavlu 2005*) se dolní Podoubraví zdá být germánským obyvatelstvem intenzivněji využíváno až na sklonku pozdní doby římské, jak o tom svědčí nejen zde publikované výzkumy, ale i sporadické starší nálezy z Vrdů, Zehub a Zaříčan, dochované ve sbírkách čáslavského muzea.

Obr. 8. Výřez mapy s vyznačenými sídlištními a hrobovými nálezy z doby římské na Kutnohorsku

LITERATURA

- Beková, M. – Droberjar, E. 2005: Bohatý ženský kostrový hrob z mladší doby římské ve Slepoticích (Pardubický kraj), *Archeologie ve středních Čechách* 9, 401–439.
- Břicháček, P. – Košnar, L. 1998: Sídliště doby římské v Berouně-Závodí, *Praehistorica* 23, 61–93.
- Čermák, K. – Pič, J. L. 1908–1909: Památky a sídliště z V.–VII. věku u Zařičan, *Památky archeologické* 23, 193–197.
- Čižmář, M. – Valentová, J. 1979: Příspěvek k poznání doby římské na Kutnohorsku, *Archeologické rozhledy* 31, 144–150.
- Droberjar, E. 1999: Od plaňanských pohárů k vinařské skupině (kulturní a chronologické vztahy na území Čech v době římské a v časně době stěhování národů), *Sborník Národního muzea v Praze, řada A-Historie* 53/1–2.
- Droberjar, E. 2002: *Encyklopedie římské a germánské archeologie v Čechách a na Moravě*. Praha.
- Droberjar, E. – Proštrředník, J. 2004: Turnov-Maškovy zahrady – germánský dvorec ze 3. století, *Památky archeologické* 95, 31–106.
- Jansová, L. 1929: Pravěké osídlení území dnešního politického okresu Čáslavského. In: Birnbaumová, A., *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Čáslavském*. Praha, 1–37.
- Jiřík, J. – Kostka, M. 2006: Germánská osada v Dolních Chabrech, *Archeologie ve středních Čechách* 10, 713–742.
- Lipský, Z. 2001: *Geomorfologické členění Kutnohorska. Kostelec nad Černými lesy* – Praha.
- Malina, J. a kol. 1976: *Čáslav – vývoj životního prostředí*. Brno.
- Milítký, J. in prep.: *Nálezy řeckých, římských a raně byzantských mincí v Čechách*.
- Motyková-Šneidrová, K. 1963: *Die Anfänge der römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses* 6. Pragae.

- Motyková-Šneidrová, K. 1967: Weiterentwicklung und Ausklang der älteren römischen Kaiserzeit in Böhmen. Fontes Archaeologici Pragenses 11. Pragae.*
- Němeček, J. a kol. 2001: Taxonomický klasifikační systém půd České republiky. Praha.*
- Pavlí, I. 2005: Počátky antropogenní činnosti v Podoubraví, Bylany Varia 3, 55–92.*
- Pleiner, R. 1959: Osada s železárny z mladší doby římské v Tuchlovicích, Památky archeologické 50, 158–196.*
- Rulf, J. 1997: Čáslav, okr. Kutná Hora, Výzkumy v Čechách 1993–5, 22.*
- Rybová, A. 1976: Význam středoevropské produkce keramiky na kruhu pro dějiny Čech ve 4. a 5. století n. l., Památky archeologické 67, 85–114.*
- Rybová, A. 1979: Platiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. I. Teil, Památky archeologické 70, 353–489.*
- Rybová, A. 1980: Platiště nad Labem. Eine Nekropole aus dem 2.–5. Jahrhundert u. Z. II. Teil, Památky archeologické 71, 93–224.*
- Svoboda, J. 1965: Čechy v době stěhování národů. Praha.*
- Šumberová, R. 2003: Čáslav, okr. Kutná Hora, Výzkumy v Čechách 2000, 28.*
- Šumberová, R. 2007: Hostovlice u Čáslavi, okr. Kutná Hora, Výzkumy v Čechách 2004, 69.*
- Valentová, J. – Šumberová, R. 2005: Osídlení doby římské na Klejnárce a Vrchlici, Bylany Varia 3, 129–152.*
- Valentová, J. – Šumberová, R. v tisku: Nález spony typu Almgren 43 na sídlišti v Chotusicích a osídlení dolního Podoubraví v době římské, Archeologické rozhledy.*
- Zeman, J. – Venclová, N. – Bubeník, J. 1998: Železářská osada z 3.–poč. 5. stol. v Přerubenicích, Praehistorica 23, 95–131.*

A NEW LATE ROMAN PERIOD SETTLEMENT IN THE ČÁSLAV REGION

A settlement of the Late Roman period has recently been identified in the eastern part of the Čáslav basin, in the valley of the Doubrava (Hostovlice, Čáslav). The ceramic assemblage from the Hostovlice settlement represents a broad chronological interval, stretching most probably from the C1 to the Late Roman period, both of the areas in the Čáslav cadastral falling at the close of the Late Roman period. While the western part of the region, in the Klejnárka valley, was settled as early as in the Early Roman period from phase A, the lower Doubrava seems to have been intensively used by the Germanic population only at the end of the Late Roman period.

RADKA ŠUMBEROVÁ

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, PRAHA, v. v. i., LETENSKÁ 4, 118 00 PRAHA 1

JARMILA VALENTOVÁ

REGIONÁLNÍ MUZEUM V KOLÍNĚ, BRANDLOVA 35, 280 02 KOLÍN